

UNUTMAK GEREKLİDİR!

Mehmet Ali Avcık

Unutmak, toplumsal belleğimiz ve yaşamsal etkinliğimizi sürdürebilmemiz için gereklidir. Öyle ki toplumsal belleği ortadan kaldıracak her türlü araç geliştirilmeli ve bunları geliştirenler de ortadan kaldırılmalıdır! YAŞASIN BÜYÜK BİRADER!

Toplumsal belleğin yok edilmesine yönelik bir çalışma olup olmadığını bilmiyoruz ancak; toplumun belleğinin zayıflığı ve bu zayıflığın nedenlerine ilişkin bir araştırma olmadığını da biliyoruz. Bu kanıya ülkemizde yıllardır yaşana gelen olayların değerlendiriliş tarzından vardığımızı söyleyebiliriz. Yaşımız itibarıyla bazı olayları sadece okuduklarımızdan biliyor ve buradan hareketle değerlendirebiliyoruz. Gerçekleştiği dönemi bildiğimiz bazı olaylar var ki bu olaylar hakkında değerlendirme yaparken duygularımızın yoğunlaştığını ve değerlendirmelerimizi etkilediğini söyleyebiliriz. Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Uğur Mumcu ve Ahmet Taner Kışlalı'nın yok edilişleri ile ilgili yaptığımız değerlendirmelerde bu durumun varlığından söz edebiliriz. Bahsettiğimiz aydınlarımızın yok edilişlerine ilişkin olarak bugün söylenebilecek tek şey var; o da düşünceleri nedeniyle yok edildikleridir. Çalışmalarını aynı düşünce doğrultusunda yürüten bu aydınlarımızın yok edilmeleriyle, onların çalışmalarına vurulan darbe ortadadır. Ancak böylece onların düşüncelerini ortadan kaldırdıklarını düşünenler yanılmışlardır. Her ne kadar bazı aydınlarımızın bugün yalnızca adları anımsanıp ürettikleri anımsanmamakta ise de onların ürettiklerini değersiz olarak değerlendirmek yanlışlığına düşülmemelidir. Bazı olayların üzerinden yıllar geçti. Her olayın ardından ulusça verdiğimiz bir söz vardı; *"Katliamı unutulmayacak ve unutturmaya çalışanları da affetmeyecektik."* Verdiğimiz sözün üzerinden yıllar geçmesine karşın olayların hiçbirisi ne yazık ki aydınlatılmadı. Çoğumuzun birlikteliği olaylardan sonra gerçekleşmiş ve çalışmalarımız da olaylardan sonra başlamış veya daha da yoğunlaşmıştı. Böylece verdiğimiz sözü yerine getirmeye çalıştık ve çalışıyoruz. Aynı dönemde 'namus sözü' de vermiş olan dönemin yetkililerinin çalışmalarını yoğunlaştırmadıklarını olayların faillerinin hala bulunamamasından ötürü söyleyebiliriz.

Bugünlerde bizleri umutlandıracak bazı gelişmeler olduğunu görüyoruz. Yetkililerin açıklamalarıyla bu gelişmeler "KATİLLER YAKALANDI" biçiminde duyuruldu. Henüz buna ilişkin değerlendirme yapmak için erken olmakla birlikte, bu gelişmeler üzerine düşüncemizi bildirmenin yararlı olacağı görüşündeyiz. "KATİLLER YAKALANDI." Doğrusunu söylemek gerekirse bu haber karşısında tavrımızın ne olacağını birden belirleyemedik. Bu belirsizlik nedensiz değildi. Olayların failleri oldukları ileri sürülen kişiler hakkında yakalandıklarının duyurulmasıyla birlikte kamuoyuna o kadar çok ve birbirinden de o kadar farklı bilgi ve bu bilgilere ilişkin yorum akışı sağlandı ki haberin sağlıklı olarak değerlendirilebilme olanağı neredeyse ortadan kaldırıldı. Çok kısa aralıklarla olayların failleri oldukları ileri sürülen kişilerin yakalandığı bildirildi. Ancak; olayların asıl faillerinin son yakalananlar oldukları açıklandı. Bu açıklamalar yapılırken ceza yargılaması yasamızda var olan bir önlem uygulamaya konuldu. Bu önlem, yayın yasağı idi. Yayın yasağının amacı olaya karışmış olanlara ve olayla ilgili delillere kolayca ulaşmaktır. Olaylara karışmış olanların operasyondan haberdar olmaları durumunda kaçma ve varsa delilleri yok etme olasılıkları vardır. Üzerinden uzun bir süre geçmiş olaylarla ilgili delil ve belgenin önemi ortadadır. Bütün bu risklere karşın bu yasağa -yetkililer de dahil- hiç kimse uymadı. Bunun yanında daha bir çok ilke ve kural ihlali gerçekleşmiştir. Bunlar içerisinde bazı temel haklara ilişkin ihlallerin varlığı göze çarpmıştır. Herkesin bir takım hakları vardır ve bu haklara uyulması gerekir. Anayasanın 15. maddesinde *"...suçsuzluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılmaz"* denilerek **masumluk karinesi** kabul edilmiş olmasına karşın bu olayda bu karine dikkate alınmamış, yakalananlar başta suçlu ilan edilmişlerdir. Oysa bir kişinin suçlu olarak kabul edilmesi için yargılama sonucunda o kişinin suçlu olduğuna hükmedilmesi gerekmektedir. Olayların araştırılması aşamasında yapılan açıklamalar taktik olarak yapılmış dahi olsa bizi endişelendiren nokta bu açıklamalarla sanıklar üzerindeki faillığe ilişkin şüphe yoğunluğunun azaltılması ve böylece sanıklığın önlenmesi olasılığıdır. Bizim bahsettiğimiz şüphe yoğunluğu, suçluluğa yönelik bir yoğunluk değil, suçsuzluğa yönelik bir yoğunluktur. Masumluk karinesi uzantısı ve ona koşut bir ilke daha vardır ki bu ilke de bizim olaya ilişkin endişelerimizin kaynağını oluşturur. Bu ilke "şüpheden sanık yararlanır" ilkesidir. Bir suçla ilgili olarak sanıklık statüsüne ulaşıldığı andan itibaren sanığın sahip olduğu haklar vardır ki bu hakların saniğe tanınmamış olması yargılamanın doğru yapılamaması olasılığını doğurur. Bir kişi yargılanmaya başladıktan sonra o kişiye ceza

verilebilmesi için suçun o kişi tarafından işlendiğinden tereddüt edilmemesi gerekir. O kişi ile suç arasında var olan şüphenin giderilmesi gerekir. Olayın yargılanan veya yargılanacak kişi tarafından işlenip işlenilmediği yönünde şüphelerin bulunması yargılanma başladığında hakimnin elindeki olanakları kullanamayacağı anlamına gelmemelidir. Dava açıldıktan sonra hakim yine ceza yargılamasının temel ilkelerinden olan *"insan haklarına saygılı bir biçimde maddi gerçeğe ulaşma"* ilkesi doğrultusunda elinde bulunan olanakları kullanarak yargılamayı gerçekleştirir. Yaşadığımız süreçle ilgili olarak yargılama daha başlamadan bazı tereddütlerin yaşanmaması dilenirdi. Ancak bunların bahsettiğimiz yargılama ilkeleri doğrultusunda çözümleneceğini umarız. Bu konuda umutlanmamızı sağlayan iddianame de hazırlanmış durumdadır.

Olaylara ilişkin yakalananlar bu andan itibaren sanık sıfatını kazanmışlardır. Bu andan itibaren sahip oldukları bazı haklar vardır. Yapılan bir takım açıklamalar ve sanıkların basına yansıyan ifade ve fotoğraflarından dolayı yargılamanın sonucuna ilişkin endişelerimizi belirmiştik. Sanık için masumluk karinesinin taşıdığı önem çok fazladır. Bu karinenin işlerlik kazanabilmesinde basın ve televizyonun işlevi çok büyüktür. Basın ve televizyonun haber toplama ve verme özgürlüğü olmakla birlikte uymaları gerektiği belirtilen bazı kıstaslar da vardır. Bu da verilen haberin gerçeği yansıtmasıdır. Bazıları basında ve televizyonda yer alan haberlerin gerçeklik ve doğruluk denetiminden geçirilmesi gerektiğini ileri sürmekteyse de bu denetimin niteliğine katılmıyoruz. Yapılabilecek olan, yayın yasağı uygulandığında yasağın uygulandığı olayla ilgili olarak yasağı uygulayan yetkililerin olayla ilgili bilgilendirmeyi yapabilecekleridir. Yargılama başlamadan veya başladıktan sonra da sanığın kişilik haklarını korunması gerekir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde de (AİHS) yer alan ilişkiler doğrultusunda sanığın kişilik hakları korunmalıdır. (AİHS madde 6) Anayasa'nın 96. Maddesinde, usulünce yürürlüğe girmiş uluslararası sözleşmelerin doğrudan iç hukuk kuralı olarak uygulanmaya başlanacağı, bunlar hakkında anayasaya aykırılık iddiasında bile bulunulamayacağı belirtilmiştir. AİHS'yi imzalamış olan Türkiye'nin bu sözleşme hükümlerini ihlal etmesi durumunda tabi olacağı bazı yükümlülük ve sorumlulukları vardır. Bunlara uyulmaması durumunda uyuşmazlık AİHM önüne götürülebilmektedir. Hukuk düzenlerinin zaman içerisinde evrimleşmesinden ortaya çıkan bu uluslararası müdahalelerin özü egemenlik ilkesi nedeniyle tartışılmakla birlikte insan hakları ve hukuk devleti ölçütü nedeniyle egemenliğe tercih edilmektedir.

Türk toplumunun duygusallığı bilinmektedir. Türk toplumu yaşamını belirlediği ilkeler doğrultusunda değil de, daha çok duygularının yön verdiği tepkileriyle sürdürmektedir. İlkel olmayan tepkilerin sonuçlarının sağlıklı olmadığı gerçektir. (Katiller yakalandı) Bu haberin etkisinin çok büyük olduğunu kabul etmemiz gerekir. Kolay değil, yıllardır sistemli bir biçimde gerçekleştirilen aynı düşüncüyü savunan kişilerin yok edilmesi hareketinin faileri yakalanmış ve onların destekçilerine de ulaşmak üzereydi. Ancak ortalık aniden bir sise gömüldü. Bu da bahsettiğimiz haberlerin ardından sağlanan yoğun bilgi ve yorum akışıyla sağlanmıştır. Haber ve yorumlar içinde öyleleri vardı ki yıllardır aydınlatılmayan olayların gerçekte niçin aydınlatılmadığını anlatıyordu. Yıllardır yorumlarını bizlerden esirgemeyen üstatların(!) yorumlarının yansımalarını görmek gerçekten bir kez daha takdir edilecek türdendi. Yorumların en ilginçlerinden biri de *'İçişleri Bakanı'nın çalışmalarını yıllardır takdirle izlediklerini, son dönemde ise ne olduysa bakanın bazı yanlışlar yaptığını bu yanlışları ise kendisinin mi yoksa özellikle onu oradan uzaklaştırmak isteyenlerin mi yaptırdıklarını bilemediklerini, yapılan açıklamaların bakanın görevden uzaklaştırılabilmesi için gerekçe olabileceğini'* belirtmektedir. Bunların yanında yeni seçilen cumhurbaşkanının önünün bu engellerle kesilmesini ve dost ülkelerle yürütülen ilişkilerin bozulmamasına yönelik çalışmalar olabileceğini de belirtmişlerdir. (Yorumda bakanın -son dönemde yaptığı hatalar şöyle anımsatılmakta; Adnan Hocacılara yapılan operasyonlar, basında pislige bulaşmış gazetecilerin adlarının bulunduğuyla ilişkin beyanatlar.) Sonradan yapılan yorumlarda da benzer görüşler yer almış ve yıllardır işlenen cinayetlerin aslında devlet tarafından gerçekleştirildiği belirtilmiştir.

Öyle görünüyor ki ülkeler çıkarları konusunda dost düşman ayrımı gözetmemektedirler. Burada diplomasi geleneğimizin gelişmiş olduğunu bilerek ve diplomatlarımızın gerekli durumlarda görevlerini layıkıyla yapacaklarına inanarak bazı anımsatmalarda bulunmak istiyoruz. Anımsatmayı son olaylarda komşu ve dost (!) bir ülkenin olaylarda etkin olarak yer aldığı savından hareketle yapıyoruz. Devletler arasındaki ilişkilerin ve hukuk düzeninin devletlere bazı sorumluluklar yüklediği gerçektir. Bunlardan yalnızca birine değineceğiz bu da; bir ülkenin başka bir ülkede o ülkenin toplumsal düzenini bozmaya yönelik etkinliklerde bulunamayacağı ve eğer buna uyulmazsa bunun yaptırımlarına tabi olacağıdır. Devletleri meşgul eden sorunların başında yer alan terörizmin uluslararası hukukça yasaklanmış bir suç olduğu kabul

edilmiş ve sözleşmelerle de ülkeleri bağlayıcılığı sağlanmıştır. Çeşitli tarihlerde imzalanmış ve Türkiye'nin de taraf olduğu birçok sözleşme vardır. Bunlardan 1977 tarihli Avrupa Sözleşmesi terörist eylemleri şöyle sıralamaktadır; a- uçak kaçırma, b- uçaklara saldırı , c- diplomatlara ve uluslararası korunan kişilere saldırı, d- adam kaçırma, rehin alma ya da özgürlüklerini yasadışı yollarla sınırlandırma, e- bomba, roket, otomatik ateşli silahlar ve bombalı mektup ya da koli kullanılarak gerçekleştirilen eylemlerdir. (m.1) Bu eylemlerden birini gerçekleştirmek teşebbüs etmek ya da suç ortağı olmak durumunda gerçekleşen suç terör suçu sayılmaktadır. (m1/1f) Anılan sözleşme ile terörist eylemlere karşı devletlerin kabul ettikleri yükümlülükler ise suçluların ilgili devlete iadesi ve bu konuda adli yardımlaşmadır. Sözleşmeye taraf olan ülkelerin yükümlülükleri ortadadır. Sorumluluk yargılamayla ortaya çıkarılacak ve yaptırımlar ona göre belirlenecektir.

Türkiye'de yargılamanın yavaş olduğu ve bu yavaşlıktan dolayı adalet sisteminin yerine getirmesi gerektiği amacı yeterince yerine getiremediği söylene gelmektedir. Bunun değişik nedenleri olmakla birlikte doğruluk taşıyan bir savdır. Ancak yargılamanın hızını etkileyen yasa değildir. Bugün yargılamanın hızını etkileyen unsurların başında dava açılmadan önce gerekli hazırlığın yapılamamış olması ve davada değerlendirilebilecek delillerin toplanamamış olması gelmektedir. Davaya ilişkin delillerin dikkatli ve yeterli bir biçimde toplanmış olması durumunda yargılamanın ne kadar hızlı sonuçlanabileceği bilinmektedir. (Örnek: Öcalan'ın yargılanması) Son yapılan çalışmalarda savcının delillerin toplanmasını yalnızca güvenlik güçlerine bırakmayıp kendisinin de çalışmalarda yer alması yasal düzenlemelere uygundur. Olması gerekeni de budur. Hukuka uygun toplanmamış delillerin etkisi ne kadar güçlü olursa olsun hukuka uygun toplanan delillerin yanında hiçbir anlamı yoktur ve delillerin hukuka uygun bir biçimde toplanması gerekecektir. Yargılama hukuka ve insan haklarına uygun bir biçimde yapılmalıdır. Aksi halde yargılama sona ermeyecek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurulabilecektir. Genel olarak yargılamaya ilişkin değerlendirmelerimiz bu kadardır. Umarız bu defa failer yakalanmış olsun ve yargılama sonunda toplumsal belleğimizin ve yüreğimizin onarımı gerçekleşsin. Başta UĞUR MUMCU olmak üzere aydınlarımız toplumsal belleği zayıf bir topluma olayları ve olayların faillerinin kimler olduğunu göstermeye çalışmışlardı. Umarız aydınların belleğimizin oluşması için gösterdikleri çaba başarıya ulaşır.

Ve yine umarız zayıf belleğimiz unutulmaması gerekenleri unutmaz.

Not

Yazıyı tamamladığımız sırada savcının hazırladığı iddianame açıklandı. Savcının soruşturma aşamasında çalışmalar içerisinde yer almasının olumlu sonuçlar doğuracağı görülmektedir. Yazımızda belirttiğimiz endişelerimiz biraz olsun giderilmiştir. Ancak bununla birlikte emniyet birimlerinin yakaladıkları kişiyi yönlendirdikleri iddiasının savcı tarafından dava iddianamesinde dile getirilmesi endişelerimizi yok edememiştir.